

Bibliografia

KSIĄŻKI EKONOMICZNO-ROLNICZE

BAK I., CHEBA I.: Zielona gospodarka jako narzędzie zrównoważonego rozwoju –
Wyd. CeDeWu, Warszawa 2020, 212 s.

Według roboczej definicji Programu Narodów Zjednoczonych ds. Środowiska (UNEP) zielona gospodarka służy poprawie dobrobytu człowieka, równości społecznej, zmniejszeniu ryzyka dla środowiska naturalnego i niedoborów ekologicznych, Strategia ta jest jedną z dróg zrównoważonego rozwoju, ale nie jest tożsama z nim. Ma węższy zakres, za to jest bardziej konkretna i zoperacjonalizowana. Obserwacja i opis przemian strukturalnych oraz relacji łączących zrównoważony rozwój i zieloną gospodarkę to obecnie bardzo ważne obszary badań na styku nauki i polityki. Autorki monografii przedstawiły wyniki analiz dotyczących powiązań oraz wzajemnego przenikania się zielonej gospodarki i zrównoważonego rozwoju na gruncie teoretycznym, obejmującym głównie sposób ich definiowania oraz siły i kierunki relacji łączących obie koncepcje. Oceniły także poziom rozwoju zielonej gospodarki i zrównoważonego rozwoju w krajach UE. Do badania stanu zielonej gospodarki wykorzystały wskaźniki monitorowane przez OECD, obejmujące środowiskową efektywność produkcji, wskaźniki kapitału naturalnego, środowiskową jakość życia oraz polityki gospodarcze i ich następstwa. Natomiast do badania realizacji zrównoważonego rozwoju posłużyły się wskaźnikami stosowanymi przez KE do monitorowania postępów w realizacji założeń Strategii na rzecz Zrównoważonego Rozwoju – Agendy 2030. Autorki dokonały także analizy relacji zielonej gospodarki z innymi strategicznymi kierunkami rozwoju UE – konkurencyjnością, innowacyjnością i kapitałem ludzkim. Podsumowując swoje rozważania, stwierdziły, że kolejnym obszarem badań powinno być zidentyfikowanie szans oraz barier związanych z wprowadzeniem zielonej gospodarki w poszczególnych krajach UE, analiza kosztów i korzyści z tym związanych oraz kontynuacja badań nad powiązaniem między zrównoważonym rozwojem a zieloną gospodarką. (M.M.)

DOMAGALSKA-GRĘDYS M.: Relacje sieciowe gospodarstw rolnych i ich skutki ekonomiczno-społeczne na przykładzie uczestników programu ochrony bioróżnorodności zwierząt gospodarskich – Wyd. Uniwersytetu Rolniczego w Krakowie, Kraków 2019, 176 s.

We współczesnej gospodarce relacje tworzone przez podmioty działające na rynku umożliwiają dostęp do wzajemnych zasobów, w tym wiedzy i umiejętności, ułatwiają wykonywanie pewnych działań, pozwalają na skuteczne konkutowanie, a nawet wypracowanie renty ekonomicznej. Zatem sukces przedsiębiorstwa (gospodarstwa) zależy od umiejętności nawiązywania współpracy z innymi podmiotami otoczenia (instytucjami, dostawcami, klientami, konkurentami). W prezentowanej monografii omówione zostały wyniki badań nad identyfikacją cech powiązań sieciowych w agrobiznesie oraz przewidywanymi kierunkami i ograniczeniami ich rozwoju. Bazą empiryczną analiz była ocena relacji tworzonych przez rolników utrzymujących zwierzęta hodowlane ras zachowawczych z instytucjami i podmiotami rynkowymi. W pierwszym rozdziale autorka określiła miejsce powiązań w teoriach ekonomicznych i wyróżniła łańcuchy logistyczne jako przykład relacji sieciowych. W rozdziale drugim zaprezentowała czynniki kształtujące usieciowienie gospodarstw rolnych oraz zakres geograficzny i branżowy gospodarstw. Rozdział trzeci opisuje cel i metodykę badań relacji sieciowych, charakterystykę gospodarstw utrzymujących zwierzęta hodowlane ras zachowawczych (GUZHRZ), pomiar cech relacyjnych oraz ocenę nasilenia i ważności relacji. W kolejnym omówiła kwestie ochrony bioróżnorodności zwierząt gospodarskich, jej wymierne wskaźniki, przykłady programów ochrony i praktyki aktywizujące hodowców ras zachowawczych w Polsce i na świecie. Następnie autorka zaprezentowała relacje tworzone z udziałem GUZHRZ, rodzaje współdziałania, koordynację i współpracę z węzłami sieciowymi oraz formy aktywizacji rolników. W rozdziale szóstym zawarła ocenę relacji GUZHRZ w trzech wymiarach teoretycznych (formalnym, społecznym, strukturalnym) oraz praktycznym, a także charakterystykę jakościowo-ilościową powiązań gospodarstw z instytucjami. W ostatniej części monografii przedstawiła ocenę stopnia nasilenia i ważności relacji GUZHRZ, segmentację relacji, analizę ścieżkową, badanie jakości i SWOT relacji. (M.M.)

GŁOWACKA I.: Otoczenie regulacyjne upraw i produkcji tytoniu w Polsce oraz znaczenie sektora tytoniowego dla gospodarki krajowej – PWE, Warszawa 2020, 210 s.

Branża tytoniowa odgrywa ważną rolę w gospodarce narodowej ze względu na duży udział w tworzeniu wpływów budżetowych, a jednocześnie z uwagi na szkodliwość palenia, zwiększanie wydatków państwa na profilaktykę i leczenie. Obowiązujące w branży regulacje prawne spotykają się z wieloaspektową krytyką ze strony podmiotów zainteresowanych, reprezentujących często przeciwstawne interesy ekonomiczne lub społeczne. Skłoniło to autorkę monografii do podjęcia się wielopłaszczyznowej analizy wpływu otoczenia regulacyjnego na rozwój upraw i produkcji tytoniu w Polsce oraz oddziaływania przyjętych rozwiązań prawnych na pozycję sektora tytoniowego w gospodarce krajowej. Na tle ogólnych zagadnień związanych z branżą tytoniową,

takich jak: tytoń jako roślina uprawna i przetworzona; ograniczanie produkcji i przetwórstwa tytoniu; analiza rynku wyrobów tytoniowych; znaczenie sektora tytoniowego dla gospodarki, autorka szczegółowo analizowała uregulowania prawne dotyczące branży. Analizą objęła: prawa i obowiązki plantatorów tytoniu; umowy kontraktacyjne; przepływ dostaw suszu i wyrobów tytoniowych; obrót tytoniem; wytwarzanie wyrobów tytoniowych; organizację rynku tytoniu; ochronę zdrowia przed następstwami używania tytoniu; podatek akcyzowy od wyrobów tytoniowych. W efekcie drobiazgowej analizy rozwiązań prawnych ustawodawcy krajowego i unijnego, ze szczególnym uwzględnieniem zmian dokonanych w ostatnim dziesięcioleciu, autorka potwierdziła hipotezę o braku spójności otoczenia regulacyjnego związanego z rozwojem upraw i produkcją tytoniu, w tym braku jasności stawianych przez ustawodawcę celów oraz czytelnych granic poszczególnych relacji. Podkreśliła, że każda modyfikacja obejmująca otoczenie regulacyjne przekłada się na kondycję całego sektora, a każdy błąd legislacyjny skutkuje stratami finansowymi dla budżetu państwa i przyczynia do rozwoju szarej strefy. (M.M.)

Straty i marnotrawstwo żywności w Polsce. Skala i przyczyny problemu – Red. nauk. S. ŁABA – IOŚ-PIB, Warszawa 2020, 127 s.

Prezentowana monografia została przygotowana przez zespół ekspertów z IOŚ-PIB, IERiGŻ-PIB, SGGW, oraz Polskiego Towarzystwa Technologów Żywności w ramach finansowanego przez NCBiR projektu „Opracowanie systemu monitorowania marnowanej żywności i efektywnego programu racjonalizacji strat i ograniczania marnotrawstwa żywności – PROM”. Poświęcona jest zagadnieniu, które w ostatnich latach stało się globalnym problemem środowiskowym, społecznym i ekonomicznym. W sposób kompleksowy, oryginalny i twórczy omawia kwestię strat i marnotrawstwa żywności w Polsce na poszczególnych etapach łańcucha rolno-żywnościowego: w produkcji podstawowej (rolnictwie), przetwórstwie spożywczym, transporcie i magazynowaniu, handlu detalicznym, gospodarstwach domowych. Przedstawia skalę zjawiska, przyczyny oraz miejsca powstawania strat i marnotrawstwa żywności, działania podejmowane w celu ograniczenia zjawiska. Eksperti podkreślają, że dla ograniczenia strat i marnotrawstwa żywności potrzebne są rozwiązania w strategii „od pola do stołu”. Konieczne jest poprawienie komunikacji między wszystkimi uczestnikami łańcucha dostaw żywności, czyli producentami, przetwórcami, dostawcami, handlowcami, restauratorami i konsumentami. Niezbędne jest opracowanie jednolitej metodyki umożliwiającej prowadzenie wiarygodnych szacunków zjawiska. Potrzebny jest stały monitoring skali strat i marnotrawstwa we wszystkich sektorach. Działania takie dają szansę na ograniczenie zjawiska, które w chwili obecnej wg szacunków FAO rocznie osiąga wielkość 1,3 mld ton żywności nadającej się do spożycia, co stanowi jedną trzecią światowej produkcji. (M.M.)

Oprac. M.M.

ARTYKUŁY EKONOMICZNO-ROLNICZE

BAŃKOWSKA K., JASIŃSKI J.: Ocena potencjału towarowości gospodarstw ekologicznych – na przykładzie województwa podlaskiego – *Wieś i Rolnictwo* 2020, nr 1, s. 27-49.

Gospodarstwa ekologiczne stosują metody produkcji nieszkodliwe dla środowiska naturalnego i dostarczają certyfikowanych ekologicznych produktów żywnościowych. Ze względu na specyfikę systemu podatkowego obejmującego polskie rolnictwo trudno jest określić wartość i skalę zarówno rzeczywistej, jak i potencjalnej produkcji żywności ekologicznej, która jest lub mogłaby być wytwarzana w kraju. Autorzy artykułu opracowali metodę, która pozwala w stosunkowo prosty sposób i przy użyciu dotychczas wykorzystywanego narzędzia szacować potencjał ekologicznej produkcji i jej specjalizacji na określonym obszarze. Narzędziem tym jest stosowany przez FADN (Farm Accountancy Data Network) wskaźnik tzw. Standardowej Produkcji (SO – Standard Output) służący do wyznaczania progu towarowości gospodarstw rolnych w UE. Ponieważ w sprawozdawczości unijnej graniczną wartością pozwalającą uznać gospodarstwo za towarowe jest wytworzenie sumy Standardowej Produkcji o wartości 4000 euro, autorzy przyjęli, że jako towarowe będą traktować te gospodarstwa, których suma wartości SO przekroczy 16 000 zł. Wykorzystując opracowaną metodę, obliczyli szacunkowy potencjał towarowych gospodarstw ekologicznych na Podlasiu, w podziale geograficznym oraz branżowym, przy jednoczesnym oddzieleniu gospodarstw wyspecjalizowanych w towarowej produkcji pasz. (M.M.)

BENE CH.: Resilience of Local Food Systems and Links to Food Security – a Review of Some Important Concepts in the Context of COVID-19 and Other Shocks (Odporność lokalnych systemów żywnościowych i jej związki z bezpieczeństwem żywnościowym – przegląd ważnych koncepcji w kontekście pandemii COVID-19 oraz innych szoków) – *Food Security* 2020, No. 12, <https://doi.org/10.1007/s12571-020-01076-1>.

Celem artykułu było zbadanie i omówienie koncepcji odporności (*resilience*) lokalnych systemów żywnościowych w świetle zakłóceń tych systemów wywołanych pandemią COVID-19. Rozważania skupiły się na niewielkich rynkach w krajach o niskim i średnim poziomie zamożności. Badano modele interakcji różnych podmiotów, w tym

producentów rolnych, sprzedawców i konsumentów. Analizowano także oddziaływanie różnych szoków i czynników wpływających na funkcjonowanie systemów żywnościowych takich jak pogoda, klimat, katastrofy naturalne oraz gwałtowne zmiany gospodarcze, polityczne czy społeczne. Na podstawie przeglądu istniejących badań i koncepcji stwierdzono, że z wyjątkiem tych osób, które na skutek zakażenia wirusem Sars Cov-2 straciły kogoś z bliskich, negatywne konsekwencje pandemii koronawirusa dla lokalnych systemów żywnościowych wynikały głównie z blokad lub ograniczeń przemieszczania się, narzuconych przez rządy krajowe i lokalne. Nakazy te spowodowały utratę dochodów i spadek siły nabywczej wielu gospodarstw domowych, co przełożyło się na zmniejszenie dostępu do żywności, a w konsekwencji obniżyło poziom bezpieczeństwa żywnościowego. W artykule przedstawiono również najbardziej aktualne ustalenia odnoszące się do koncepcji odporności różnych aktorów systemu żywnościowego, m.in. producentów rolnych, firm transportowych, pośredników, handlu hurtowego i detalicznego oraz konsumentów. Omówiono zidentyfikowane w literaturze przedmiotu typy zasobów i kapitałów wykorzystywane przez wskazane segmenty systemu, pomocne w radzeniu sobie z kryzysem wywołanym pandemią (np. oszczędności, kapitał społeczny i kapitał ludzki), jak również scharakteryzowano zróżnicowane reakcje na niekorzystne zdarzenia (np. współpraca, dywersyfikacja produkcji, konkurencja). Przedstawiono różnorodne sposoby definiowania odporności systemów żywnościowych, metody jej pomiaru, a także różne możliwości interpretacji tego zagadnienia. (M.D.)

DIEKANN M.: Welches Potenzial haben Algen – und Insektenproteine als Futtermittelkomponente in Deutschland? (Jaki potencjał ma białko glonów i owadów, jako dodatek paszowy?) – Berichte über Landwirtschaft 2020, Band 98, Ausgabe 2.

Zapotrzebowanie na wysokobiałkowe komponenty w odżywianiu ludzi i żywieniu zwierząt gospodarskich systematycznie rośnie. Alternatywą dla zaspokojenia tego popytu może być większe wykorzystanie białka glonów i owadów, które może częściowo zastąpić soję. Genetycznie modyfikowana soja jest krytycznie oceniana w kontekście zrównoważonej produkcji rolnej i konsumpcji żywności. Autorka artykułu przeprowadziła badania jakościowe w formie wywiadów z uczestnikami łańcucha dostaw. Wyniki badań wykazały, że zarówno z punktu widzenia warunków produkcyjnych, jak i uwarunkowań prawnych istnieją możliwości zwiększenia wykorzystania białka z krajowych glonów i owadów. (P.S.)

GŁOWICKA-WOŁOSZYN R., WOŁOSZYN A., WYSOCKI F.: Jakość życia w gospodarstwach domowych rolników – Zadnienia Doradztwa Rolniczego 2020, nr 2, s. 27-46.

Jakość życia określana jest jako poziom zadowolenia człowieka z zaspokojenia różnych jego potrzeb. Dla oceny jakości życia należy stosować podejście zintegrowane, czyli badanie zarówno w ujęciu subiektywnym, jak i obiektywnym. W projekcie badawczym „Diagnoza społeczna” prowadzone były w latach 2000-2015 dwuletnie badania cykliczne jakości życia Polaków w zakresie następujących obszarów życia: kapitał społeczny, do-

brostan fizyczny i psychiczny, poziom cywilizacyjny, dobrobyt materialny, stres życiowy i patologia. Autorzy artykułu na podstawie danych z tego projektu badawczego dokonali wielowymiarowej oceny jakości życia w gospodarstwach domowych rolników. Wykorzystali metodę wzorcową TOPSIS oraz uogólnioną miarę odległości GDM. Badaniami objęli 730 gospodarstw domowych rolników i scharakteryzowali je pod względem materialnych warunków życia, aktywności zawodowej, zdrowia, edukacji, czasu wolnego, relacji społecznych, bezpieczeństwa ekonomicznego i fizycznego, aktywności obywatelskiej, jakości środowiska oraz subiektywnej oceny dobrobytu. Stwierdzili, że w badanych gospodarstwach najwyższą wagę przykładano do zdrowia i jakości środowiska w miejscu zamieszkania, a najniższą do edukacji, czasu wolnego i relacji społecznych. Wraz z pogarszaniem się jakości życia malało przywiązanie rolników do etosu pracy, a rosło do państwa, podstawowych praw i aktywności obywatelskiej. (M.M.)

MAHAJAN K., TOMAR S.: COVID-19 and Supply Chain Disruption: Evidence from Food Markets in India (COVID-19 a przerwanie łańcucha dostaw: wyniki badań rynków żywnościowych w Indiach) – American Journal of Agricultural Economics 2020, Vol. 103, No. 1, doi:10.1111/ajae.12158.

W celu przeciwdziałania negatywnym skutkom pandemii COVID-19, wiele państw zdecydowało się na drastyczne ograniczenia funkcjonowania gospodarki. Wprowadzenie tzw. zamknięć (lockdowns) niekorzystnie wpłynęło m.in. na rynki żywnościowe. Zakłócony został transport, przetwórstwo i wytwarzanie podstawowych produktów rolnych, obniżyła się rentowność zakładów przemysłu spożywczego oraz spadły dochody gospodarstw rolnych. Autorzy artykułu postawili sobie za cel określenie poziomu wywołanych pandemią zaburzeń w łańcuchach dostaw żywności na przykładzie indyjskiej gospodarki. Korzystając z bazy danych jednej z największych sieci handlowych w tym kraju, analizowali wpływ lockdownu na dostępność żywności na poziomie sprzedaży detalicznej on line w trzech wielkich miastach (Deli, Cennaj, Kalkuta) oraz u producentów rolnych. Uwzględnili dane dzienne dotyczące braku towarów oraz cen 789 zmagazynowanych produktów żywnościowych, podzielonych na cztery kategorie: warzywa i owoce, oleje jadalne, produkty zbożowe oraz rośliny strączkowe. Dane dotyczące warzyw i owoców pochodziły z popularnego indyjskiego targowiska zwanego Mandis. Z badań wynikało, że dostępność internetowa produktów warzywnych, owocowych i olejów jadalnych spadła przeciętnie o 10%, a oddziaływanie pandemii na ich ceny było minimalne. Z kolei spadki dostępności warzyw i owoców na targowisku kształtowały się na poziomie 20%. Głównym czynnikiem odpowiedzialnym za mniejszą dostępność produktów była logistyka. Na podstawie obliczeń odległości pomiędzy strefami produkcyjnymi a ośrodkami sprzedaży żywności autorzy stwierdzili, że spadki dostępności produktów i wielkości ich dostaw były większe w przypadku produktów łatwo psujących się i uprawianych daleko od finalnego punktu sprzedaży. Łańcuchy dostaw żywności obejmujące duże odległości ucierpiały podczas pandemii najbardziej, co negatywnie wpłynęło nie tylko na zaopatrzenie konsumentów w miastach, lecz także niekorzystnie oddziaływało na dochody producentów rolnych. (M.D.)

NORDIN M., IDA LOVÈN I.: Is the Setting Up Aid Mitigating the Generational Renewal Problem in Farming? (Czy pomoc na rozpoczęcie działalności łagodzi problemy związane z wymianą pokoleń w rolnictwie?) – *European Review of Agricultural Economics* 2020, Vol. 47, No. 5, <https://doi.org/10.1093/erae/jbaa006>.

W krajach UE jako najważniejsze bariery podejmowania pracy w rolnictwie przez ludzi młodych wskazuje się m.in. ograniczony dostęp do gruntów rolnych, brak kapitału, zbyt późne przekazywanie gospodarstw rolnych następcom czy niekonkurencyjne dochody w rolnictwie. W europejskiej polityce rolnej od dawna podejmowane są działania mające na celu ułatwianie zmian pokoleniowych wśród producentów rolnych. Wsparcie finansowe w formie dotacji dla osób rozpoczynających samodzielne prowadzenie gospodarstw oferowane jest w ramach WPR od czasów reformy McSharry’ego, a od 2015 roku młodym rolnikom przyznawana jest specjalna płatność z pierwszego filara tej polityki. W artykule przedstawiono badanie, które zdaniem jego autorów stanowi pierwszą próbę oceny skuteczności pomocy przyznawanej młodym rolnikom w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich. Na podstawie danych ze szwedzkich gospodarstw rolnych za okres 1997-2015 zbadano, czy dotacje przyspieszały zmianę sposobu ich zarządzania. analizowano także, w jaki sposób przyznawane wsparcie wpływało na dochody z działalności rolniczej i perspektywę jej prowadzenia w przyszłości. Autorzy wykorzystali metodę bazującą na schemacie regresji nieciągłej i uwzględnili rolników w wieku do 40 lat. Z przeprowadzonych obliczeń wynika, że dotacje na zakładanie i rozwój gospodarstw oddziaływały pozytywnie na zmiany w zarządzaniu gospodarstwami rolnymi, a także zwiększały dochody z rolnictwa oraz szanse na przetrwanie gospodarstwa rolnego. W efekcie osoby młode stawały się następcami średnio 1,1 roku wcześniej. Zatem omawiana w artykule pomoc prawdopodobnie spełniała swój cel, czyli łagodziła niekorzystne zmiany pokoleniowe w sektorze rolnym. (M.D.)

PARLIŃSKA M., JAŚKIEWICZ J., RACKIEWICZ I.: Wyzwania dla rolnictwa związane ze strategią Europejski Zielony Ład w okresie pandemii – *Problemy Rolnictwa Światowego, Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie* 2020, t. 20, z. 2, s. 22-36.

W grudniu 2019 r. Komisja Europejska przedstawiła nową strategię rozwojową „Europejski Zielony Ład” (EZŁ), która zastąpi dotychczasową strategię „Europa 2020”, i do której dostosowane zostaną wszystkie unijne polityki sektorowe. Głównym założeniem nowych ram rozwoju jest nowoczesna i konkurencyjna gospodarka, która w 2050 r. osiągnie zerowy poziom emisji gazów cieplarnianych netto, a wzrost gospodarczy będzie oddzielony od wykorzystania zasobów naturalnych. Panująca obecnie na świecie pandemia COVID-19 prawdopodobnie spowoduje opóźnienie wprowadzenia EZŁ, ale osiągnięcie neutralności klimatycznej dla bezpiecznego rozwoju społeczno-gospodarczego Europy jest nieodzowne. W celu przybliżenia zagadnień związanych z realizacją strategii EZŁ w zakresie rolnictwa autorzy artykułu dokonali przeglądu unijnych dokumentów i literatury przedmiotu. Dokonali analizy skali ograniczenia emisji gazów cieplarnianych w krajach UE w latach 1990-2016 i w Polsce w latach 1988-2018. Przedstawili znaczenie miejskiej produkcji żywności oraz problem marnotrawstwa pożywienia. Wykorzystali dane zgromadzone przez FAO, GUS, EEA

(Europejska Agencja Ochrony Środowiska) i KOBiZE (Krajowy Ośrodek Bilansowania i Zarządzania Emisjami). Wyrazili nadzieję, że opanowanie pandemii i wynalezienie skutecznego sposobu leczenia wirusa pozwolą na realizację EZŁ. Tym bardziej, że w opublikowanej w kwietniu 2020 r. przez KE „mapie drogowej” do odbudowy po pandemii stwierdza się, że każde Euro wydane na rozwój po COVID-19 będzie związane z zieloną i informatyczną transformacją. (M.M.)

SADŁOWSKIA.: Einfluss der fakultativen Direktzahlungen auf die durchschnittliche Höhe der Stützung für einen landwirtschaftlichen Betrieb in Polen in regionaler Perspektive (Wpływ fakultatywnych płatności bezpośrednich na średni poziom wsparcia na gospodarstwo w Polsce w ujęciu regionalnym) – Berichte über Landwirtschaft 2020, Band 98, Ausgabe 3, <https://buel.bmel.de/index.php/buel/announcement/view/42>.

Autor przedstawił wyniki badań symulacyjnych, które pozwoliły na pomiar wpływu fakultatywnych płatności bezpośrednich na średni poziom wsparcia na gospodarstwo w poszczególnych województwach Polski. Stwierdził m.in., że w 2017 r. wskutek stosowania instrumentów dobrowolnych zmiana średniego poziomu wsparcia gospodarstw w województwach, w których instrumenty te najsilniej wpłynęły na badaną zmienną, wyniosła ok. +/-12% (w porównaniu do sytuacji, w której płatności fakultatywne nie zostałyby wprowadzone, a tym samym środki przeznaczone na ich finansowanie zostałyby rozdysponowane w ramach jednolitej płatności obszarowej). Podkreślił, że zastosowane w Polsce instrumenty fakultatywne spowodowały wzrost średniego poziomu pomocy w gospodarstwach zlokalizowanych w Polsce środkowej i środkowo-wschodniej, w szczególności w województwie podlaskim. Z kolei w województwach Polski zachodniej, północnej i południowej średnia kwota wsparcia na gospodarstwo byłaby wyższa, gdyby nie wdrażano instrumentów fakultatywnych, a tym samym wyższy byłby poziom finansowania jednolitej płatności obszarowej. (A.S.)

SADŁOWSKI A.: Identification of the Area Groups of Agricultural Holdings Benefiting from the Redistributive Payment Scheme – a Polish Case Study (Identyfikacja grupy obszarowej gospodarstw korzystających z płatności redystrybucyjnej – przykład Polski) – Economics of Agriculture 2020, Vol. 67, No. 3, s. 655-666. doi: 10.5937/ekoPolj2003655S.

Autor analizował, które grupy obszarowe gospodarstw w Polsce dotychczas traciły (a które korzystały) na wprowadzeniu płatności redystrybucyjnej. Na podstawie zastosowanych metod matematycznych stwierdził, że w badanym okresie, tzn. w latach 2015-2019, gospodarstwa mniejsze niż ok. 6 ha oraz gospodarstwa większe niż ok. 55 ha straciły na wprowadzeniu płatności redystrybucyjnej w obecnym kształcie (występowały nieznaczne różnice granicznych powierzchni gospodarstw w poszczególnych latach badanego okresu). Tym samym gospodarstwa o powierzchni ok. 6-55 ha, skorzystały na wprowadzeniu płatności redystrybucyjnej. Skutki redystrybucyjne tego instrumentu są w Polsce zbyt słabe, aby można było w nim upatrywać narzędzia akceleratora pozytywne zmiany strukturalne w rolnictwie. (A.S.)

SADŁOWSKI A.: The Planned Reform of the Common Agricultural Policy with Particular Reference to the Direct Support System (Planowana reforma wspólnej polityki rolnej ze szczególnym uwzględnieniem systemu wsparcia bezpośredniego) – *Agricultural Economics* 2020, Vol. 66, No. 8, s. 381-390. doi.org/10.17221/397/2019-AGRICECON.

Komisja Europejska, na podstawie dokonanej diagnozy sytuacji rolnictwa i obszarów wiejskich oraz oceny istotności nowych uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych, stwierdziła potrzebę przeprowadzenia kolejnej reformy wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej. W artykule przedstawiono istotę planowanej reformy w części obejmującej system wsparcia bezpośredniego oraz rozpoznano jej wpływ na zdolność tego systemu do realizacji założonych celów oraz jego efektywność. Stwierdzono, że nowe ramy prawne w kształcie zaproponowanym przez Komisję bezpośrednio nie przyczynią się do poprawy efektywności tego systemu. Szansę na ograniczenie nakładów administracyjnych związanych z funkcjonowaniem systemu daje natomiast zwiększony zakres decyzyjności państw członkowskich. Również skuteczność zreformowanego systemu wsparcia bezpośredniego w realizacji założonych celów w dużym stopniu będzie zależała od decyzji państw członkowskich – trafności doboru instrumentów, prawidłowego zaprojektowania ich kształtu oraz właściwego rozdysponowania dostępnych środków. (A.S.)

SHILOMBOLENI H.: Political Economy Challenges for Climate Smart Agriculture in Africa (Ekonomia polityczna wyzwań stojących przed rolnictwem inteligentnym klimatycznie w Afryce) – *Agriculture and Human Values* 2020, Vol. 37, <https://doi.org/10.1007/s10460-020-10126-5>.

Rolnictwo inteligentne klimatycznie (CSA) zyskało na globalnym znaczeniu z powodu rosnącego wpływu na produktywność sektora, dostosowania do zmian klimatu oraz łagodzenia ich skutków. Koncepcja ta po raz pierwszy pojawiła się w 2010 r. i towarzyszyła inicjatywom podjętym przez Bank Światowy i Organizację Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa. Zapoczątkowane wtedy przedsięwzięcia polegały m.in. na stworzeniu funduszy finansujących badania oraz inteligentne praktyki zarządzania i technologie w rolnictwie krajów rozwijających się. W artykule przedstawiono wnioski z analizy około 1400 badań dotyczących rozwoju produkcji rolnej przeprowadzonych w Afryce w ostatnich latach. Autor artykułu zidentyfikował trzy ważne wyzwania stojące przed CSA w Afryce stanowiące jednocześnie sporne kwestie w debacie wokół tego modelu rolnictwa. Najogólniej, kontrowersje związane z CSA łączą się z możliwościami reagowania na złożone problemy, z którymi borykają się drobni rolnicy z krajów rozwijających się. Należą do nich: neoliberalne podejście do rynków rolnych, które kładzie nacisk na rozwój prywatnego rolnictwa w warunkach rosnących kosztów i spadku cen produktów rolnych; rozpowszechnienie zróżnicowanych strategii utrzymania wśród użytkowników drobnych gospodarstw rolnych realizowanych w odpowiedzi na wysoce nieprzewidywalne otoczenie środowiskowe i gospodarcze; rosnąca konkurencja o grunty rolne i inne zasoby produkcyjne w skali lokalnej. Wykorzystanie analizy z zakresu ekonomii politycznej do rozwiązania wymienionych problemów ma na celu zwrócenie krytycznej uwagi na czynniki istotne dla rozwoju rolnictwa w Afryce. Zagadnienia ingerencji międzynarodowych korporacji w procesy

rozwojowe, coraz bardziej rozpowszechnione zarobkowanie pozarolnicze oraz deficyt zasobów, mają duży wpływ na praktyki podejmowane przez tamtejszych rolników oraz niosą ze sobą ważne konsekwencje dla warunków życia na wsi. (M.D.)

SLIPER T., De MEY Y., POORTVLIET P., MEUWISSEN M.: From Risk Behavior to Perceived Farm Resilience: a Dutch Case Study (Od ryzykownego działania do postrzeganej odporności gospodarstwa rolnego: studium przypadku z Holandii) – Ecology and Society 2020, Vol. 25, No. 4, <https://doi.org/10.5751/ES-11893-250410>.

Odporność gospodarstw rolnych (*resilience*) na wzajemnie powiązane ze sobą ryzyka i niepewności staje się centralnym punktem polityki rolnej. W artykule *resilience* definiuje się jako zdolność do zapewnienia funkcjonowania gospodarstwa rolnego w obliczu zwiększającego się oddziaływania coraz bardziej złożonych szoków natury gospodarczej, środowiskowej, społecznej i instytucjonalnej w oparciu o różnorodne potencjały (*robustness*), zmiany sposobów ich wykorzystania (*adaptability*) oraz umiejętność dokonania głębokiej reorientacji organizacyjnej (*transformability*). Mimo że odporność gospodarstwa rolnego jest koncepcją niejednoznaczną, którą trudno badać w sposób bezpośredni, autorzy opracowania podjęli się takiej próby, odwołując się do ocen respondentów. Korzystając z danych ankietowych zebranych od 916 holenderskich rolników, analizowali w jaki sposób różne podejścia do ryzyka (obrane strategie zarządzania ryzykiem, postawy wobec niepewności) łączyły się z postrzeganiem odporności gospodarstw i przedstawili związek pomiędzy poziomem dochodów gospodarstw a skalą odporności wskazywaną przez osoby nimi zarządzające. Na potrzeby badania wykorzystali metody modelowania ścieżkowego z zastosowaniem analizy regresji czynnikowej składowych częściowych (PLS-SEM). Z analiz wynika, że bardziej złożone strategie zarządzania ryzykiem realizowali rolnicy, którzy zakładali większe szanse zaistnienia niekorzystnych zdarzeń w przyszłości. Wyższymi poziomami składowych rozpatrywanej odporności charakteryzowali się badani rolnicy, w przypadku których oceny przyszłej odporności osiągały większe wartości. Autorzy twierdzą, że bardziej adekwatne jest stosowanie kompleksowego podejścia do zarządzania ryzykiem w rolnictwie, opartego nie na pojedynczych instrumentach polityki rolnej, ale na wspieraniu holistycznego portfela narzędzi i sposobów radzenia sobie z nim. (M.D.)

WALGERN A.S., MERGENTHALER M.: Die Schweinehaltung aus Sicht deutsche Bürge – frei Äußerungen zu Videos aus einer Mastschweinebucht (Chów trzody chlewnej w ocenie niemieckich obywateli – ocena na podstawie filmów przedstawiających chów) – German Journal of Agricultural Economics (GJAE) 2020, Vol. 69, No. 4.

W Niemczech coraz wyraźniejsze są różnice interesów oraz konflikty między rolnikami i ludnością nierolniczą. W szczególności dotyczą one wpływu produkcji zwierzęcej na otoczenie oraz oceny konsumentów w zakresie technologii produkcji i warunków utrzymania zwierząt gospodarskich. Autorzy artykułu przeprowadzili badania polegające na pokazaniu 500 obywatelom filmów wideo prezentujących chów trzody chlewnej i prośbie o ich ocenę. Komentarze dotyczyły trzech obszarów: warunków utrzymania trzody chlewnej, osób pracujących w chlewni oraz tuczników. Wyniki badań wykazały, że responden-

ci krytycznie wypowiadali się na temat warunków utrzymania tuczników (np. miejsca, podłoża itp.), a reakcje były bardzo zróżnicowane, od skrajnie emocjonalnych do bardzo konstruktywnych. Wyniki badań mogą zostać wykorzystane do przygotowania zmian regulacji w zakresie dobrostanu zwierząt z uwzględnieniem oczekiwań konsumentów. (P.S.)

Von WITZKE K., FILLER G., ODERING. M., SEIFERT S., HÜTTEL, UEH-LEKE R.: Aktionen als Transaktionsform für Landwirtschaftlichen Boden (Aukcje jako forma zawierania transakcji na rynku ziemi rolniczej) – Berichte über Landwirtschaft 2020, Band 98, Ausgabe 2.

Artykuł omawia znaczenie aukcji w transakcjach na rynku ziemi rolniczej. Autorzy przeprowadzili studia literatury przedmiotu i na tej podstawie zdefiniowali pojęcie aukcji, które obejmuje również przetargi organizowane przez BVVG. Analizowali zarówno zalety, jak i wady tego rodzaju transakcji, a także wykorzystując badania ankietowe motyw i zaangażowanie uczestników. Istotnym punktem zainteresowania autorów była aktywność rolników i osób niebędących rolnikami. Wyniki badań wykazały, że aukcje mają duże znaczenie we wschodnich Niemczech, gdzie ziemia rolna w dużej części należała do państwa i była następnie prywatyzowana. Odmienna sytuacja występuje w zachodnich Niemczech, gdzie aukcje są wyjątkową formą zawierania transakcji. (P.S.)

ZUBA-CISZEWSKA M.: Rola spółdzielni w zapewnieniu dostępności żywności w Polsce – na przykładzie produktów mleczarskich – Wieś i Rolnictwo 2020, nr 1, s. 93-119.

Jednym z aspektów bezpieczeństwa żywnościowego jest dostępność żywności, czyli jej fizyczna obecność uzależniona od wielkości produkcji i rezerw oraz organizacji rynków i transportu. Fizyczną dostępność mleka i jego przetworów, które są podstawowym składnikiem diety, analizowała i oceniła autorka artykułu. Na podstawie danych GUS i IERiGŻ-PIB określiła samowystarczalność żywnościową na rynku mleka i jego produktów, scharakteryzowała krajowy aparat produkcyjny, tzn. mleczarnie, w tym spółdzielcze, dokonała analizy zmian produkcji artykułów mleczarskich, struktury zagospodarowania surowca oraz bilansów podstawowych produktów. Oceny roli spółdzielni mleczarskich w dostępności żywności dokonała na podstawie raportów „Polski sektor mleczarski” 2013 i 2017. Stwierdziła, że pomimo spadku liczby spółdzielni mleczarskich wciąż pozostają one dominującą formą w przetwórstwie mleka (w 2017 r. należało do nich 61% wszystkich zakładów mleczarskich w kraju). Spółdzielnie mleczarskie są głównymi podmiotami skupującymi mleko od producentów, ważnym ogniwem łańcucha wytwórczego na rynku mleka, stale zwiększając swój asortyment i specjalizację. W każdym województwie występują spółdzielcze zakłady mleczarskie w liczbie od kilku do nawet 26 w województwie wielkopolskim. Uprawnione jest twierdzenie, że zapewnienie dostępności fizycznej do produktów mleczarskich w każdym regionie kraju gwarantują spółdzielnie mleczarskie. (M.M.)

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 15.03.2021.

Oprac. Zespół

O ile nie jest to stwierdzone inaczej, wszystkie materiały na stronie są dostępne na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0 Międzynarodowe.
Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB.

